

Legislativní podmínky vzdělávání imigrantů v ČR

Jan Štáva

- Migrace obyvatelstva, neboli přesuny lidí, provází dějiny lidstva už odnepaměti. Podle odhadů žije v současné době 150 milionů lidí mimo svou rodnou vlast, což jsou přibližně 2% světové populace.

- ***Imigrant.*** Imigrant je osoba, která na základě svého vlastního rozhodnutí opustí území státu, jehož je příslušníkem a vstoupí na území jiného státu s úmyslem získat zde trvalý nebo dočasný pobyt.

Uprchlík. Uprchlík je osoba, která se nachází mimo svou vlast a má oprávněné obavy před pronásledováním z důvodů rasových, náboženských nebo národnostních, nebo z důvodů příslušnosti k určitým společenským vrstvám nebo i zastávání určitých politických názorů, je neschopna přijmout, nebo odmítá vzhledem ke shora uvedeným obavám, ochranu své vlasti (článek 1, Úmluva o právním postavení uprchlíků).

- Se stále sílící ekonomikou a vstupem České republiky do Evropské unie čím dál více imigrantů k nám směřuje jako do země cílové. To přináší řadu legislativních problémů a na stát je kladen stále větší tlak na vyřešení otázek migrace a na přijetí účinné integrační politiky. V roce 2007 bylo na území České republiky přes 323 tisíc cizinců. Ukrajinci (102 594), Slováci (58 384), Vietnamci (40 779), Poláci (18 894) a Rusové (18 564). (Český statistický úřad, 2007).

- Od roku 1990 do března roku 2007 bylo podáno 84 831 žádostí o mezinárodní ochranu. Z toho byl azyl udělen ve 3 149 případech

- Mezi uprchlíky, kteří se dostanou do Čech, je velké množství dětí přicházejících v doprovodu rodičů nebo zákonného zástupce, ale někdy i samy bez doprovodu. Děti jsou zranitelnější než dospělý člověk a takovéto životní trauma by u nich mohlo zanechat celoživotní následky. Proto je nutné jim věnovat dostatečnou péči a směřovat k nim pomoc při integraci do nové společnosti. Kromě Ženevské konvence se na ně vztahuje i Úmluva o právech dítěte, která byla přijata 20. listopadu 1989 v New Yorku. Československá republika ji podepsala 30. září 1990.

- Úmluvou stanovená práva musí být zabezpečena každému dítěti nacházejícímu se na území České republiky. Vztahují se tedy i na děti uprchlíků. Obecně je známo, že děti jsou poměrně velmi rychle schopné osvojit si nový jazyk, vytvořit si kontakty a přátele a úspěšně se integrovat.
- I uprchlické děti mají v ČR povinnou školní docházku od 6 do 15 let. Školní prostředí je výhodné v tom, že děti přijdou do kontaktu s ostatními dětmi, naučí se jazyk a na chvíli se vzdálí z rodinného prostředí a z prostředí pobytových a azylových středisek, což je vytrhne z určitého nebezpečného stereotypu.

- V roce 2004, bylo Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy zřízeno zařízení pro děti – cizince bez doprovodu a to Diagnostický ústav pro děti - cizince v Praze na Hájích a následně v září 2004 i Dětský domov a Výchovní ústav pro děti – cizince ve Vestci u Příbrami. Do zařízení pro děti – cizince jsou dříve či později umístěni všichni nezletilí cizinci bez doprovodu, kteří se nacházejí na území České republiky, bez ohledu zda požádali o mezinárodní ochranu, či nepožádali. Návrh na umístění podává Orgán sociálně – právní ochrany dětí a o umístění vždy rozhoduje soud.

- V současné době mezi zařízení pro děti – cizince patří tyto typy zařízení:
- *Středisko výchovné péče, diagnostický ústav, dětský domov, dětský domov se školou,*
- *výchovný ústav s praktickou školou a základní škola.*

- Při přijímacích zkouškách na běžné české střední školy, nemusí tyto děti skládat zkoušku z českého jazyka, vzhledem k tomu, že není jejich rodným jazykem. Podle zákona o výkonu ústavní výchovy zajišťují dětské domovy se školou a výchovné ústavy obecně péči o děti, které nemohou být vzhledem k poruchám chování vzdělávány ve škole, která není součástí dětského domova. V případě nezletilých cizinců bez doprovodu není důvodem proč nemohou být vzdělávání mimo zařízení, poruchy chování, ale jazyková bariéra. Po dosažení zletilosti může cizinec i dále v zařízení zůstat za podmínky, že se připravuje na budoucí povolání. Děje se tak na základě smlouvy, kterou je možno prodlužovat až do věku 26-ti let.

- Integrace cizinců je přirozeným důsledkem migrace. Skutečnost, že se koncem 90. let část cizinců rozhodla usadit v České republice dlouhodobě nebo trvale, postavila českou společnost před úkol řešit otázky spojené s právním postavením cizinců a vytvořit podmínky pro jejich integraci. Česká republika proto formulovala dva politické dokumenty zpracované Ministerstvem vnitra, a to - *Zásady koncepce integrace cizinců na území České republiky* (dále jen zásady) a *Koncepci integrace cizinců na území České republiky* (dále jen koncepce), které specifikovaly východiska a cíle problematiky integrace cizinců, včetně opatření na podporu integrace cizinců v praxi.

- *Oblast jazykové přípravy* - tuto oblast realizuje MŠMT formou bezplatného jazykového kurzu. Výuka probíhá ve skupinových nebo individuálních kurzech. Skupinový kurz obsahuje 150 hodin, formou 3 x 2 hodiny týdně, individuální kurz má 100 hodin, 2 x 2 hodiny týdně. Plánuje se navýšení hodin u obou kurzů. Oba kurzy mohou trvat maximálně 10 měsíců. Absolvování kurzu je podmínkou pro zajištění ubytování. Co zatím chybí, je zavedení do praxe kurzu sociokulturního minima, jakési „občanské výchovy“, v níž by cizinci získali informace o české kultuře, zvycích, zdravotním a sociálním systému a zároveň o principech demokratické společnosti

- ***Vzdělávání dětí imigrantů a azylantů.*** Zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (dále jen školský zákon), účinný od počátku roku 2005, vnesl do právního postavení dětí, žáků a studentů v oblasti školství zásadní změnu, a to rozlišování kategorie občanů na straně jedné a cizinců na straně druhé. Do skupiny cizinců je řazen každý, kdo není občanem Evropské unie nebo jeho rodinným příslušníkem. Cizinci mají zřetelně nižší práva než občané. Toto rozlišování na občany a cizince a dále na cizince oprávněně a neoprávněně zde pobývající, přináší více negativ než pozitiv a dokonce dochází k porušování mezinárodněprávních závazků České republiky (vyjádřených především v Umluvě o právech dítěte). Cizinci s pobytovým oprávněním mají nárok na rovný přístup pouze k základnímu, střednímu a vyššímu odbornému vzdělávání. Za všechno ostatní, jako je například základní umělecké vzdělávání, předškolní vzdělávání nebo školské služby (např. poradenské služby, školní družina či stravovací zařízení), musí cizinci platit.

- Druhým problémem je to, že podle tohoto zákona mohou školu navštěvovat pouze cizinci, kteří pobývají na našem území legálně. Přesto, že se toto omezení pravděpodobně týká jen malého okruhu cizinců, jde o jeden z nejzávažnějších diskriminačních momentů školského zákona, který tak vyhrazuje právo na vzdělání jen pro určitou kategorii cizinců. Významně je tak porušována Úmluva o právech dítěte, která zavazuje státy činit základní vzdělání povinným a bezplatně dostupným pro všechny děti, tedy také pro děti, které na území pobývají neoprávněně. Stát měl tímto ustanovením nejspíše v úmyslu potlačit nelegální migraci. Chystaná novela školského zákona počítá s tím, že všechny osoby, a tedy i všichni nezletilí cizinci, bez ohledu na svůj pobytový statut, budou mít za stejných podmínek přístup jak k základnímu vzdělávání, tak i ke školnímu stravování a k zájmovému vzdělávání poskytovanému ve školském zařízení v pravidelné denní docházce. K předškolnímu, základnímu uměleckému a jazykovému vzdělávání a ke školským službám pak budou mít přístup ti, kteří mají právo pobytu na území na dobu delší než 90 dnů, popřípadě azylanti, žadatelé o udělení mezinárodní ochrany či rodinní příslušníci těchto osob, pobývající oprávněně v ČR.

- Integrace do české společnosti znamená v první řadě pohyb v českém jazykovém prostředí: jazyková integrace je nutnou podmínkou celkové integrace cizinců a především úspěchu na trhu práce. Úroveň a rychlost zvládnutí češtiny závisí jednak na intenzitě a délce, po kterou se cizinci učení věnují, jednak i na míře odlišnosti mateřského jazyka .

- Ačkoli je znalost českého jazyka jednou z priorit vládní Koncepce integrace cizinců, stát v současné době systematicky zajišťuje kurzy češtiny pouze pro pro azylanty. V Koncepti integrace cizinců byl vládou schválen záměr vytvořit **System výuky českého jazyka a zkoušek pro cizince** jako jedné z podmínek pro udělení trvalého pobytu; počátek fungování tohoto systému se předpokládá nejpozději na začátku roku 2009. Vláda v současnosti podporuje kurzy českého jazyka pro cizince v rámci výběrových dotačních řízení pro projekty neziskových organizací cílené na podporu integrace.

- Významnou úlohu v této integraci zaujímá vzdělávání. Jak už bylo výše uvedeno, povinná školní docházka se vztahuje na cizince s vízem nad 90 dnů, s povolením k dlouhodobému a trvalému pobytu i na azylanty. Základní školy tak jsou jednou z prvních institucí, se kterou imigranti (ať již jako žáci nebo rodiče) v ČR přicházejí pravidelně do styku. Jsou proto klíčovým aktérem v procesu integrace cizinců, a to nejen dětí, ale – přímo či nepřímo – i jejich rodičů. V základních školách tedy spočívá důležitý integrační potenciál, který však v současnosti není z různých důvodů dostatečně využíván.

Děkuji za pozornost.

Jan Štáva